

AZ ÖNIGAZGATÁSÚ SZOCIALIZMUS ELMÉLETÉNEK KIFEJLESZTÉSÉÉRT

Újvidéken, december 14-én és 15-én országos jellegű tanácskozást szervezett a VKSZ tartományi vezetősége elnökségének Társadalomtudományi Kutató és Marxista Oktató Központja és a Savremenost folyóirat szerkesztősége. A vita alapján dr. Nestor Jovanov terjedelmes dolgozata képezte (folyóiratunk decemberi számában közölt írása dolgozatának tulajdonképpen egy részlete). A kétnapos vita nem zárult összefoglalóval, de kifejezte mennyire kialakulatlan öngazgatásunk átfogóbb és igényesebb elmélete, s részben emiatt, mennyire különbözők még az álláspontok és nézetek, de nem egyszer még a közelítési mód is, amikor az öngazgatású szocializmus elméletéről van szó.

Meglehetősen erőteljes csoportot képviseltek azok a tudósok, akik az öngazgatású szocializmus alatt a szocialista öngazgatású társadalmi viszonyok összességét értik. Ez a nézet lényegében nem helytelen, a társadalmi viszonyok összességének átfogó volta lényegesen meghatározza az adott társadalmat, magába foglalva a társadalmi fejlődés dinamikáját is. Mégis elégtelen, véleményünk szerint, annak ellenére, hogy meglehetősen elterjedt öngazgatásunk ilyen irányú értelmezése, csak a társadalmi viszonyok hangsúlyozása azért elégtelen. E nézet képviselői a tanácskozáson vitatták Jovanov professzor sokkal szélesebb értelmezését, de maguk a társadalmi viszonyokat is leszűkítve értelmezték, szem előtt tartva elsősorban az öngazgatású szocialista termelőviszonyokat. Egyesek még éppenséggel öngazgatásunk elméleti megfogalmazását kiegyenlítették magával az öngazgatású szocialista termelőviszonnyal kapcsolatos elméleti kérdésekkel, s így nyilvánvalóan ökonomisztikus vulgarizációnak vetették alá öngazgatásunk elméleti tárgyalását.

Jovanov professzor valóban nem szokványosan fogalmazta meg a szocialista öngazgatás lényegét. Ő is az átfogóan értelmezett társadalmi viszonyokat hangsúlyozta, de azokat értelmezésének központi karikájának fogadja el, s ehhez még egy előző és egy utólagos láncszemet fűz. Nevezetesen, az öngazgatás számára a munkásosztály hatalmának egyik

hatékony megvalósulási formája, de mint hármas tételének harmadik tagja, számára az öngazgatás a munkásosztály mozgalma is. Az ilyen értelmezéssel, semmi kétséget sem enged abban az irányban, hogy csak a társadalmi viszonyokról van szó, mégha azok igazi értelmezésükben igen szerteágazók és átfogók is, hanem a hatalmat, az osztálydiktatúrát, az állami kényszert is előtérbe hozza, amely létezik, noha fokozatos visszahúzódó irányzattal. Másrészt, a mozgalmi jelleget is a figyelem homlokterébe hozva, véleményünk szerint igen helyesen és a valóságnak megfelelően, a munkásosztály ideológiáját is kihangsúlyozza, s ezzel természetesen szembekerül azokkal, akik képtelenek valóságunk ideológiai tényezőivel számolni.

Az ideológiai tényezőt egyrészt elvetik azok, akik az ideológiát kizárólag mint a hamis tudatot fogják fel, de csak is azok, akik társadalmi viszonyaink tudományos vizsgálata és értelmezése alatt csak azt értik, ami közvetlenül, de legalább is közvetve, mennyiségileg mérhető és kimutatható. A munkásosztály hatalmi szféráját azok rekesztik ki az öngazgatás kérdésköréből, akik nem sok indokkal a proletárdiktatúra államának elhalását lényegében úgy értelmezik, hogy az öngazgatás egyenlő a felszabadított munkával, vagyis a kommunizmussal. Így az öngazgatás, mint a jövő társadalmának jelenlévő eleme, még valóságunk etatiszta eleme is, az még nem öngazgatás, az még jelenünk meghaladásra váró része. Ez a gondolkodási mód egy vitázó végletekig fejlesztett tézisében már úgy is hangzott, hogy mivel az öngazgatás egyenlő a felszabadult munkával és az csak a kommunizmusban lehetséges, értelmetlen az öngazgatású szocializmusról beszélni, vagy öngazgatásról beszélni a szocializmusban.

A tanácskozás kétségtelen értéke, hogy sok nézőpontot vetett fel, bővelkedett egymással szembehelyezkedő nézetekkel és vitapartnerekkel, mégha akadt olyan vitázó is aki képtelen volt a kérdés vitatására, csak saját külön nézetének erőteljes hangsúlyozására szorítkozott. A sokrétű probléma felvetését és az alapjában színvonalas és komoly vitát elősegítette a kétnapos tanácskozás alapjául szolgáló dolgozat és szerzőjének magatartása, aki nem védte dolgozatát, hanem bevezető felszólalásában maga is vitatkozott leírt szövegével. Szerencsés körülménynek mondható, hogy főleg a kutatók közép és legfiatalabb generációja volt jelen, s ezért is fesztelen és átfogó tényleges vita alakulhatott ki, mégha néha a türelmetlenség jegyeivel is.

Az öngazgatás elméleti megfogalmazásának igénye a tanácskozáson nem szorítkozott a politikai okmányainkban és alkotmányos rendelkezéseinkben foglaltakra, noha nyilván nem helyezkedett velük szembe. Így, például nyílt kérdés maradt végig (a vitaindító a maga véleményét kifejtette) hogyan valósítható meg az általános munkás-öngazgatásról vallott elképzelés, vagyis az az igény, hogy mindenki mindenről határozzon, s ezzel kapcsolatban az a nézet, hogy az öngazgatás a munkásosztály és az ember totalitásában vett teljes felszabadulását jelenti. Az érdekkülönbségek lehetséges válfaja is csak probléma-felvetésében volt

jelen: a különféle érdekek, az ellentmondó érdekek és az egymást kizáró érdekek létezése (amelyek közül egyesek öngazgatásellenesek, a szocialista társadalmi normákon kívüliek). Részletezésük, mint sok más lényeges kérdés, majd csak ezután kerül feldolgozásra, amiben a tartományunk Kutató Központja köré csoportosult marxisták erejükhez mérten hozzá fognak járulni.

Természetesen bonyolult feladat a jelenlegi eredményeink és meglátásaink körét áttörni és még tágabb látóhatárokat felfedni úgy, hogy továbbra is a tudományosság talaján maradjunk. A tanácskozás nem egy részvevője, elsősorban azok akik nem csak vallják, de gyakorolják is az interdiszciplináris kutatásokat, elismerően ítélték meg a tanácskozás alapjául szolgáló terjedelmes kéziratot, kritikus volta és a szokványosság elhagyása miatt, de a realitás talaján állva az elért általánosításokért, és a felvázolt távlatokért és felvetett megválaszolásra váró kérdések miatt is.

Felmerült az összehasonlító elméleti kutatások szükségessége. A szocializmus fejlődésének jugoszláv stratégiáján kívül, új meglátásokat nyújthatnak Zevin öngazgatású indulásának és megrekedésének az eddiginél átfogóbb tanulmányozása; Mao Ce Tung és különösen Auntonio Gramsci stratégiájának behatóbb tanulmányozása számunkra még sok fel nem tárt meglátásokat tartalmaz. Ezeknél a tanulmányoknál elsősorban a Marx által megfogalmazott kategóriák létezésének és alakulásának megjelenési formáját kell kutatni és feltárni, amire már van példa nálunk és elértünk megbecsülendő kezdeti eredményeket, de sok alapvető kategória formai változását és átlényegülését nem tártuk fel kellő lényegretörő alaposággal.

Noha szocialista fejlődésünk alapján a munkásosztálynak mint osztálynak hegemoniája kialakítása terén még szerények elért eredményeink, öngazgatásunk alapján, az eddigi marxisták lényeges eredményei alapján valóban átfogóan felismerhetjük és elemezhetjük a szocializmus kialakításának marxi értelemben vett buktatóit, megrekedéseit és zsákutcáit világviszonylatban is, de természetesen nálunk is.

Várható, hogy a Ljubljánában megalakított országos öngazgatást kutató központ, amely Kardelj elvtárs nevét fogja viselni, a maga részéről tervezett kutatásaival, de a vajdasági kutatók ez évben induló munkája is figyelemre méltó eredményeket fog felmutatni.